

ביאורים ומילואים - על סדר הדף היומי

פסחים מ"ד עמוד א'

בגמ', אי הכי לענין חמץ בפסח נמי, אין הכי נמי וכו'.

[א]. והקשה **השפת אמת** קושיא עצומה בפשט, והלא בבזיר ובהקטרת שאור אמרינן דהיתר מצטרף לאיסור לכזית, ובחמץ בפסח אפילו בתערובות לר' אליעזר לא הוי הכי, **דהרמב"ם** (פ"א מחו"מ ה"ו) לפי ביאור א' של **הכסף משנה** (שם) סובר דלא נחלקו ר"א ורבנן בתערובות חמץ, רק היכא שיש כזית חמץ בכדי אכילת פרס, אבל היכא דליכא כזית לכו"ע ליכא איסור תורה, וא"כ מה קאמר בגמ' אה"נ, והלא אין זה דומה כלל, דבבזיר והקטרה אף בפחות מכזית איסור, ההיתר מצטרף לכזית, וצ"ע.

[ב]. וכו' **התוס'** "לר' יוחנן לא מצי פריך דאיהו לא דריש כל. וא"ת והא בפרק בתרא דיומא (דף עד.) דריש רבי יוחנן מכל חלב דחצי שיעור אסור מן התורה. ואור"י דלא דריש אלא לאיסורא אבל להתחייב מלקות כמו בכשיעור לא **וכן גבי חמץ**".

ומדברי התוס' משמע, דכמו שר"י למד דחצי שיעור אסור בחלב מ'כל, ה"נ בחמץ כיון דכתיב ביה 'כל' ילפינן דחצי שיעור אסור, אך לא אייתר לן קרא למילף מיניה לגבי מלקות. וכן משמע שהבין **מהרש"א**, דהקשה על תוס', דאולי דווקא כשאכל **חצי שיעור חלב בעין**, קאמר ר"י דחצי שיעור אסור מה"ת, משא"כ הכא דמירי בתערובות חמץ, עיי"ש ועי' **בפני יהושע** שלמד באופן אחר קו' ותו' התוס'. ונלע"ד דאף **הט"ז** (תמ"ב סק"א) למד פשט בקו' ותירוץ התוס' בדרכו של הפנ"י, דאי לא נימא הכי, דברי הט"ז יהיו מוקשים מאוד מדברי התוס' בסוג' כמו שהשפ"א הניחו להט"ז בתימה וצ"ע, אך אי נימא כהפנ"י שפיר יש להבין היטב דב"ק, עיי"ש.

ובאמת שקו' **המהרש"א**, היא הראיה של **החזון איש** (סי' קכ"ד ד"ה אי) שמחדש דאף תערובות חמץ דקיי"ל שאיסורו מדרבנן, היינו לגבי העונש שבו, אך מדין חצי שיעור אסור מה"ת יעבור גם בתערובות, ומדייק זאת בדברי התוס' דהכא, וכן גבי חמץ, דכיון דכתיב "כל", דייק מיניה ר' יוחנן דח"ש אסור מה"ת, כמו דדייק גבי חלב, דאי לאו הכי יכולים היו ללמוד זאת מכל שאר האיסורין, אך החידוש דהכא, שאף בתערובות נימא ביה חצי שיעור וכו'. וע"ע במנחת חינוך (מצוה י"ב) מה שהאריך בענין חצי שיעור בתערובות חמץ.

[ג]. אמנם **הצ"ח** בסוגיין הבין באופן אחר, ובהקדם **הכסף משנה** (פ"א מחו"מ ה"ז) הקשה על הרמב"ם (שם) שכתב: "האוכל מן החמץ עצמו בפסח כל שהוא הרי זה אסור מן התורה שנאמר 'לא יאכל חמץ', ואעפ"כ אינו חייב כרת או קרבן אלא על כשיעור שהוא כזית, והאוכל פחות מכזית במזיד מכין אותו מכת מרדות". וכתב שם **המגיד משנה** דהרמב"ם למד את ממימרא דר"י דבכל איסורים חצי שיעור אסור מן התורה. והקשה הכ"מ: "קשיא לי למה לי קרא בחמץ בפסח הא בכל איסורין שבתורה קי"ל חצי שיעור אסור מה"ת [וכו'] וצ"ע".

והמשנה למלך (שם) תירץ, דלולי הקרא הו"מ למימר, דחמץ שאני כיון שהיה לו היתר מתחילה, קודם הפסח, ולכך לא מצטרף ח"ש, וליכא למילף מחלב שלא היה לו היתר מעולם. והקשו האחרונים על תירוץ, דהא בגמ' ביומא (שם) יליף ח"ש ביוהכ"פ מח"ש בחלב, וביוהכ"פ היה למאכל היתר לפניו ולאחריו, ויש לחלק בין איסור גברא לחפצא, וראה להלן מש"כ מהאבן האזל.

וכתב **הצ"ח** (ושנה דבריו בנו"ב מהד"ת או"ח סי' נ"ג) לחדש, דאכתי יש נפק"מ בין חצי שיעור של חלב לחצי שיעור דחמץ, מחמת **שיהיה לו שעת היתר לאחריו**, דהא ר"י סבר דח"ש אסור מה"ת ונימוקו עמו דחזי לאיצטרופי, וא"כ הו"מ למימר דחמץ בפסח כשאוכל חצי שיעור קודם זמן מוצאי הפסח, בעת שכבר לא היה לו פנאי לאכול עוד חצי שיעור בפסח עצמו, אולי בזה לא נימא ח"ש אסור מה"ת, דלא חזי לאיצטרופי, לכך ליכא למילף חמץ מחלב, ובעי קרא מיוחד לחמץ, ורוצה הצ"ח להעמיס זאת בכוונת התוס' שכתבו 'וכן גבי חמץ' יליף מ'כל' חצי שיעור, דלא שייך למילף מחלב, ובכך מתרץ קו' **המהרש"א**.

ויש להוסיף, דבתשובתו הנ"ל, הקשו לו על דבריו בצ"ח מח"ש בבזיר, דאף שם לא חזי לאיצטרופי בסוף מלואות ימי נזירותו וילפינן משאר איסורים (שבועות כ"א:), וכתב בפשיטות, דחזי אם יקבל עליו מיד עוד נזירות, משא"כ בחמץ דעד שוב האיסור בשנה הבאה, כבר לא יהיה בכדי אכילת פרס. והוא חידוש גדול ממאור עינינו הנודע ביהודה, שאף שב' מיני נזירות חלוקים בקרבנותיהם, יצטרפו הכזית לאיסור אחד, ועי' בגמ' שבועות (כ"ב), ושם ברש"י (כ"ג ד"ה וחד א') דמשמע שחילוק קרבנות בשבועה אין מצטרפין לאיסור, וצ"ע.

[ד]. **האבן האזל** (שם) רצה ליישב קו' הכסף משנה באופן אחר, ולחלק דליכא למילף ח"ש מחלב שהוא איסור חפצא, ואי נימא דחמץ בפסח הוא איסור גברא דהלא הרמב"ם לא מנאו בין איסורי מאכלות, מנ"ל דאף בהא אמרינן ח"ש אסור מה"ת, ולכך בעי קרא בפני עצמו. ואכתי יש לדון מה יאמר בח"ש בבזיר (שם), ובח"ש בשבועה (שם) דהוי איסור גברא, וילפינן משאר איסורים, וצ"ע.

[ה]. עכ"פ מכל אלו התירוצים שיש חידוש בחצי שיעור בחמץ עצמו, א"כ ליכא הכרח לדיוקו של החזו"א בתוס', דכוונתם היא על חצי שיעור בתערובות, דיש עדיין חידוש ללמוד חצי שיעור בחמץ בעין, עוד קודם שבדון בדין תערובות, ורק לפי פשטות **המהרש"א** שחצי שיעור בחמץ הוא פשוט ולא בעי קרא, וכמו שהבין הכסף משנה בקושייתו, צ"ל שכוונת התוס' היה לחצי שיעור בתערובות, אמנם לכל הני תירוצים ליכא הכרח, ובאמת שהחזו"א לא כתב ראיתו מתוס' כדבר מוחלט, ונקט בלשון ואולי זה כוונת התוס', והנפק"מ בין הביאורים הנ"ל.

בגמ', א"ל הנח לתרומת תבלין דרבנן.

[ו]. והקשו **התוס'** "קשה לרשב"א כיון דתרומת תבלין דרבנן **גבי שום** אמאי פסל מקום מגעו, ויש לחלק".

ביאורים ומילואים - על סדר הדף היומני

ולכאורה כוונת התוס' לחלק, הוא ע"פ מה שכתבו בנדה (נ. ד"ה כל שחיב במעשר) לחד תירוצא "דאיכא ב' מיני תבלין, דהנהו דאין ראויין אלא לטעמא לא מטמו טומאת אוכלין ואין חייבין במעשר, אבל תבלין דראויין נמי בפני עצמן ועבידן נמי לטעמא כגון שומים ובצלים חייבין במעשר ומטמאים טומאת אוכלין". וכע"ז חילקו התוס' לחד תירוצא גבי תבלין פלפלין (יומא פ"א: ד"ה שהפלפלין) "דודאי אותן פלפלין שנשחקין וגובלין אותן במים כעין שעושין לטבל בו דבר הנהו חזו בעיניהו לאכילה וחייבין במעשר ומטמא טומאת אוכלין, אבל אותם שלא נגבלו במים שנטחנו ונידוקו כעפרורית בעלמא כעין שעושין לתת לתוך הקדירה הנהו פטורין מן המעשר דלא חזו לאכילה הכי". וכתבו התוס' ישנים (שם ד"ה ללמדך) דחילוק זה בין הנאכלין בפני עצמם, לעבידא לטעמא בלבד, הוא בכל התבלינים. וקושיית התוס' בסוג' היא לתירוצים האחרים (שם, ושם) שלא מחלק בין מיני התבלין.

בגמ', איתיביה ב' קופות אחת של חולין ואחת של תרומה וכו' א"ל הנח לתרומה בזמן הזה דרבנן.

[ז]. פירש"י: "קופות, גדולות, ובתוכן דגן, דהויא תרומה דאורייתא". ולולי פירושו של רש"י היינו אומרים דמירי בקופות של שאר פירות, שאינם ראשית דגן ויצהר, ושוב הו"מ לשינויי הנח לתרומת פרי דהיא דרבנן, ולכך ביאר רש"י דמירי בדגן, שהיא תרומה דאורייתא, והוכרחו לתרץ דמירי בתרומה בזמן הזה. ובפשטות משמע, שקופות סתמא, לרש"י, הם לשימוש תבואה. והקשה הרב מטשעבין זצ"ל (דוב מישרים ח"ב סי' כ"ג, אות ב') "לכאורה צ"ע אדברי רש"י ז"ל הלא בש"ס שבת (דף י"ז.) מבואר דמשו"ה בוצרין בטהרה דגזירה שמא יבצרנו בקופות טמאות או בקופות מזופפות ע"ש, אלמא דדרך הוא לבצור ענבים וזיתים בקופות גדולות, וא"כ דילמא מיירי הברייתא דשתי קופות בזיתים וענבים ולא עם דגן, ומאי פריך הש"ס. אולם באמת ניחא דרש"י לשיטתו בב"מ (דף פ"ח: ד"ה בענבים) בענבים וזיתים העומדין לאכילה, שאף הן בכלל תבואה ומעשר שלהן מן התורה ע"ש, א"כ ס"ל לרש"י דזיתים וענבים חייבים מן התורה בתרומות ומעשרות, וע"כ שפיר מקשה הש"ס דהא גם כ"כ בכלל תבואה וחייבים מן התורה ואמאי אמרינן שאני אומר". אמנם לדברי הדוב מישרים יש לדייק, דלמה בעי רש"י למימר "ובתוכן דגן", והלא כל תשמיש הקופות לשיטתו היא תרומה דאורייתא, או דגן או זיתים וענבים. אך זה לא קשה כדלקמן.

[ח]. ובסוף תשובתו כתב הדוב מישרים: "ואמנם חתני היקר הה"ג שיחי' [מורנו ראש הישיבה הג"ר ברוך שמעון שניאורסון זצ"ל] העירני מש"ס שבת (דף צ"א:) קופה שהיא מלאה פירות, ומוקי לה שם במלאה קישואין ודלועין ע"ש, מ"מ אינו מוכח משם דדרכס ליתנם בקופות ומיירי רק לדינא אם נתנן והוציאן בשבת, אבל מש"ס הנ"ל דגרינן שמא יבצרנו בקופות טמאות, הרי מוכח שדרכן היה ליתן זיתים וענבים בקופות כנ"ל. וקצת צ"ע לי על דברי רש"י (לעיל דף ט': ד"ה הרי) דמבואר שם היינו שתי קופות, ופירש רש"י שם (ד"ה הרי) פירות של קופות חולין מותרין, ולכאורה היה לרש"י לפרש קופות של דגן כמו שפירש כאן. וכן צ"ע לי ממתני' (פ"ב מדמאי מ"ה) ר"י אומר סלי תאנים וסלי ענבים וקופות של ירק וכו', ומוכח קצת דרך של ירק נקרא קופות".

ומחדש הרב מטשעבין אור חדש בביאור דברי רש"י: "אולם הנראה דלשון פירות שייך גם על דגן, והראיה מש"ס פסחים (שם ט'). דפריך שם ואין ספק מוציא מידי ודאי והא תניא חבר שמת והניח מגורה מלאה פירות ע"ש, והנה בדרבנן הלא ספק מוציא מידי ודאי כמבואר בתוס' שם ד"ה כדי, וא"כ אמאי מתחיל להקשות הלא תרומת פירות הוי רק מדרבנן, והכא הלא מיירי במגורה מלאה פירות, אלא ע"כ דשם פירות כולל תבואה. ועיין בהגהות הרש"ש שם (ד"ה גמ') שהביא ראייה עצומה ממתני' דחלה (פ"ב מ"א) דפירות חו"ל שנכנסו לארץ דחייבים בחלה, אלמא דלשון פירות שייך על תבואה". ובזה מיישב במתיקות קו' השואל [הגרי"ד גולדשטיין זצ"ל] על תוס' ביבמות (פ"א. ד"ה ואין) עיי"ש.

דף מ"ד עמוד ב'

בגמ', אלא דאי תרו ליה כולי יומא בחלבא שרי, בשיל ליה בשולי אסור.

[ט]. שיטת רש"י (ל"ט ע"א ד"ה כבושין) ובביצה (ט"ז: כבוש) ובחולין (צ"ז: כבושין) דכבוש היינו דוקא כבוש בחומץ, וכן ס"ל לעוד ראשונים. והקשו ע"ז מסוגיין דמבואר דרך בבשר בחלב אי כבוש כל היום בחלב מותר, משא"כ בשאר איסורים אסור אף דלא כבוש בחומץ דוקא. ותירץ בשו"ת ערוגת הבושם (סי' ק"ה) ובהקדם מה שיש לדקדק הא דנחלקו אי כבוש כמבושל או לא, והרי אפשר לבדוק ע"י טעימת קפילא, ונראה אם יש בו בנותן טעם או לא. אלא צריך לומר שנחלקו רק על הרוב דמאן דאסר בכבוש ס"ל דע"פ הרוב נותן טעם אף שיתכן שיזדמן לפעמים שלא יתן טעם, ומאן דמתיר בכבוש ס"ל דע"פ הרוב אינו נותן טעם אף שיזדמן לפעמים שיתן טעם, וע"כ אי אפשר לברר ע"י טעימת קפילא מפני שיכול להזדמן כך או כך. ולפי"ז י"ל הקושיא הנ"ל, דגם רש"י מודה שיכול להזדמן כבוש בשאר משקים שיתן טעם, אלא ס"ל דע"פ הרוב אינו נותן טעם אלא בכבוש בחומץ, ובאמת באופן שיזדמן שיתן טעם בכבוש במים ודאי יהיה אסור, אבל בבשר בחלב אי תרו ליה כולי יומא אפי' יזדמן שנתן טעם התיירה התורה, וזה הוא החידוש, עיי"ש, וע"ע בה' מר"ש בן הנוודע ביהודה הנדפס שם בשו"ת (מהדו"ת י"ד סי' ל"ז) מה שהפליא לבאר בסוגיין.

הערות והארות יתקבלו בברכה ויבואו בדפים הבאים בשם אומנם בל"ג: rabinoviz@gmail.com